

egészen pontos. Az ismertetett álláspontok történelmi tényeinek nagy része olvasóközönségünk előtt ismert. A magyar tudósok és a széles olvasótábor számára azonban Arató Endre műve értékes összefoglaló, tudományos értékű mű, amely egyben jelentős mértékben hozzájárul a magyar törtélemtudomány fejlődéséhez.

Dr. MÉSZÁROS SANDOR

TUDOMÁNYOS ALAPON

REHÁK LASZLÓ: *Kisebbségtől a nemzetiségig.*
Forum, Újvidék, 1978.

Társadalmunkban a legmindennaposabb témák közé tartozik a nemzeti kérdés. Ezt a „mindennapos” jelzót azonban nem az elcsépeltség értelmében kell tekintenünk, hanem mint mindennapi életünknek mindenkor időszerű, s ezért háttérbe sohasem kerülő problémáját. Az időszerűség pedig korántsem azt jelenti, hogy — mint a régi időkben — újra és újra a probléma megoldatlanságára kell rámutatni, hanem éppen ellenkezőleg, a folyamatos megoldás dialektikus kialakulását kell szemlélnünk, hogy nyomon követhessük mindezt, ami a nemzetiségi kérdés egészséges alapokra helyezése tekintetében itt nálunk történt az elmúlt évtizedek folyamán, azóta, hogy az első világháború előtti magyar nemzeti elnyomástól kezdve a régi Jugoszlávia nagyszerb politikájának nézetein és a Jugoszláv Kommunista Pártnak már a legelső időkben megformálódó egészséges nézetein és törekvésein át eljutottunk mai valóságunkba, az öngazgatáson nyugvó szocialista rendszer nemzeti és nemzetiségi vonatkozásainak realitásaiba.

Rehák László nem is csupán a mindennapi gyakorlati szempontok szerint szemléli a kérdést, hanem tudományos alapokra helyezi egész szemlélődését, s ezek a tudományos alapok azt jelentik, hogy meg sem elégedhet a saját talajunkból sarjadzó jelenségek mérlegelésével és elemzésével, hanem ki kell térnie a nemzeti kérdés nemzetközi vonásaira, vissza kell térnie — legalább a távlat megadása céljából — Lenin nézeteiig, valamint az ezekkel a nézetekkel szembekerülő, lényegében nacionalista, bürzsoá szemléletekig és gyakorlatig. Történelmi példák és statisztikai adatok egybevetése útján bontakozik ki Rehák tolla alól a mondanivaló, mely a kötetbe foglalt tanulmányok szűkebb tárgyköre révén meglehetősen sokrétű és sokszínű, tekintettel arra a tényre is, hogy a kötet anyaga különböző alkalomból született tanulmányokból áll össze — nagyjából héteves időszakot ölelve fel. A tanulmányok többsége nem is magyar, hanem szerbhorvát nyelven íródott eredetileg, egy pedig angolul jelent meg először az ENSZ 1974. évi ohridi nemzetközi kisebbségi tanácskozása alkalmából kiadott tanulmánygyűjteményben.

A kötet témakörének változatosságát láthatjuk már a tartalomjegyzékből is. Egy tanulmány például a nemzeti kisebbségek helyzetének lenini megközelítéséről, egy másik pedig a jugoszláviai nemzetiségek helyzetének fejlődéséről szól. Külön tanulmány tárgyalja Tito Jugoszláviájának viszonyait a nemzetiségek helyzete tekintetében, és megint csak külön tanulmány szól arról, hogy miképpen alakultak Jugoszláviában a nemzetiségek nyelvi egyenjogúságára vonatkozó politikai nézetek. Végül a vajdasági lakosság nemzeti megoszlásáról, valamint a jugoszláviai magya-

roknak az öngazgatási társadalomban betöltött helyéről szóló tanulmányok a statisztika alátámasztásával adnak képet konkrét valóságunkról és helyzetünkről.

Mindehhez hozzá kell tenni, hogy Rehák a témák sokrétűsége ellenére sem ad és nem adhat kimerítő elemzést a felvetett kérdésekről, és ez nem is volt szándéka. Ebből a szempontból terjedelmessége ellenére is inkább csak vázlatos a nyelvi egyenjogúságra vonatkozó nézetek alakulásáról adott kép, mely az író szándéka szerint is inkább csak a figyelmet hívja fel sok dologra, és alapot ad a további, részletesebb feldolgozásra. Ebből a vázlatosságából is azonban olyan tények kerülnek a szemünk elé, amelyek mélyebb gondolkodásra készítetnek. Egyik ilyen tény például, hogy a JKP pártpolitikája lényegében kezdettől fogva olyan következetességgel, olyan egyenes vonalban alakult már a régi Jugoszláviában is, amely ugyan nem volt a részletekre kiterjedő, de következetességére nem voltak hatással még az egykori frakciós harcok sem.

Ma már különösen tisztán látjuk a lényegét, mely kifejezésre jutott már e következetes politika kezdetén is, de aztán, a régi Jugoszláviában vívott legális és illegális forradalmi harc, a népfelszabadító háború, végül pedig a szocialista öngazgatási rendszer kibontakozása során újabb és újabb részletekkel gazdagodott, bővült. Ez a lényeg pedig — mint Rehák is rámutat — az, hogy a nemzetiségek nálunk nem tárgyai a nemzetiségi kérdés szabályozásának, hanem ők maguk is tevékeny alanyai a szocialista, öngazgatási viszonyok építésének, s ezzel saját nemzetiségi és társadalmi sorsuk meghatározásának is. Ennek az álláspontnak a gyökerei ott rejlenek már a JKP első politikai álláspontjaiban is, szemben a kisebbségek elnemzetietlenítésére törekvő elnyomó burzsoá politikával, s éppen ezeknek az álláspontoknak a mind világosabb kikristályosodása a magyarázata annak is, hogy a nemzetiségek, köztük az itt élő magyarok is, már a régi Jugoszlávia idején kibontakozott illegális harcok idején megtalálták a maguk helyét a forradalmi mozgalomban, még a határon túlról feljűk irányuló irrendenta törekvésekkel szemben is. Ez a magyarázata például annak, hogy a pártnak már akkorjában magyar nyelvű lapjai, folyóiratai voltak, s hogy itt Vajdaságban igen sok magyar volt a párt vezető emberei között.

A szocialista Jugoszláviában a nemzeti kisebbségek éppen e politika megvalósulása következtében képesek szilárdan beilleszkedni társadalmunkba, a népek és nemzetiségek tag közösségébe, mégpedig a kölcsönös függőségi viszony alapján. Nem megtűrt és némi jogokban részesített alakjai tehát az új társadalomnak, hanem annak szerves részei a gazdasági, politikai, társadalmi vonatkozásokat illetően, ugyanakkor azonban megtartva nemzeti jellegzetességüket, annak a nemzetnek a részeként, amelyhez tartoznak. És éppen ez a lehetőség és szükségszerűség jelenti a nemzeti kérdés valóban hatékony megoldását — mint Rehák világosan rámutat erre tanulmányaiiban. A nemzetiségi jogok ugyanis nálunk nem az elkülönülést szolgálják, hanem éppen ellenkezőleg, a szorosabb egybeforrást, az együttműködést, anélkül, hogy ez a nagyobb nemzet kereteibe való beolvadást jelentené.

A nemzeti kérdés helyes megoldása ugyanis csakis az érdekek közös egybehangolása révén érhető el. És éppen ezzel kapcsolatban mutat rá Rehák arra is — a lenini nézetekre tekintve vissza —, hogy a nemzeti egyenjogúsághoz korántsem elegendő a megkülönböztetés tilalma és a törvény előtti formális egyenlőség, amely nem jelent egyebet, mint azt a kétes értékű lehetőséget, hogy mindenki előtt egyformán nyitva áll az út az érvényesülés felé. A nemzeti kérdésnek ugyanis legfőbb jellegzetessége a gazdasági és társadalmi vetület, tehát nem szorítkozhat egyszerűen kulturális autonómiára. Persze a nemzeti kisebbségek nem lehetnek teljesen egyenjogúak, ha nincsenek szavatolt sajátos jogaik is, elsősorban a művelődés és a nyelvhasználat terén, ezek az utóbbi jogok azonban semmiképpen sem mérítik ki az egyenjogúság fogalmát. Nálunk, az öngazgatási rendszerű szocialista Jugoszláviában a nemzetiségek maguk is részt vesznek a társadalmi élet és a társadalom alakításában, s éppen ez a körül-

mény jelenti egyenrangúságukat. Rehák ezzel kapcsolatban megemlíti Edward Kardeljnek azt a megállapítását is, Rehák László elsősorban az itt élő nemzetiségek ne érezzék magukat kisebbségnek, hanem a népekkel egyenrangú nemzetiségeknek.

A nemzetiségek nyelvi egyenjogúságára vonatkozó politikai nézetek alakulásáról írva, mint már említettem is, Rehák László elsősorban az adatok rendszerezésére törekszik, hogy szemléletessé téve az elmondottakat, hozzájárulhasson a további tudományos feldolgozás megalapozásához. Ez a tanulmány tehát lényegében olyan forrásmű, melyből értékes adatokat meríthetnek a jövőendő kutatók is.

A nemzeti és nemzetiségi kérdés jellege és fejlődésének, kibontakozásának állandó folyamata is mindenképpen hozzájárul ahhoz, hogy a könyv régebbi anyaga, az évekkel ezelőtt írt tanulmányok semmit sem veszítettek időszerűségükből, és pedig nem is csupán az évekkel ezelőtti helyzet megismerése és felmérése tekintetében, de mai értékelésük tekintetében sem. Ez pedig annak a következménye, hogy Rehák nem statikusan szemléli a felmerülő kérdéseket, hanem a folyamatos fejlődés választóvizébe helyezi őket. Ez a magyarázata annak is, hogy természetesen nem feledkezhet meg arról, hogy a helyes nézetek kialakulása egyúttal nem jelenti a végleges megvalósulást is, mert megannyi objektív tényező van kihatással a nyelvi kérdések teljes és mindenki számára megfelelő szabályozására. Ezek a vetületek szintén kisugároznak a kötetbe foglalt tanulmányokból. Eppen ezzel a teljességgel válik a könyv igazán plasztikussá, három dimenzióssá. Hasznos olvasmánya mindazoknak, akik elmerülve fordulnak társadalmunknak és az egész világnak e felé a nagy érdeklődésre számot tartó kérdése felé.

Befejezésül meg kell emlékezni még arról is, hogy a könyv eredetileg nem magyar nyelven megjelent tanulmányait Jung Károly és Fuderer Gyula ültették át magyar nyelvre. Az értékes tanulmánykötetnek csupán az a negatívuma, hogy bizony meglehetősen sok benne a sajtóhiba.

KOLOZSI TIBOR

EGY FORRADALMÁR ÉLETÚTJA

I. M. GRANCSAK—M. F. LEBOVICS: *Bela Kun — vidajuscsijsa deljatel' vengerszkovo i mezsdunarodnovo revolucionnovo dvizsenjija*. Miszl', Moszkva, 1977.

A magyar és a nemzetközi munkásmozgalom egyik kiemelkedő aktivistájáról szóló monográfia bevezetője Kun Béla fiataalkori részvételét ismerteti a magyar munkásmozgalomban. A szerzők hangsúlyozzák, hogy a könyv, melynek forrásául számos eredeti dokumentum, gyűjtemény, Kun Béla munkája, visszaemlékezés, folyóirat és egyéb tényanyag szolgált, nem dolgozta fel a teljesség igényével Kun Béla sokoldalú forradalmi tevékenységét és gazdag szellemi hagyatékát.

A kötet kilenc fejezetre oszlik. Az első Kun Béla gyermek- és ifjúkorával foglalkozik: 1886-ban született, egy erdélyi község (Szilágycseh) jegyzőjének fiaként. Apja a szegények szószólója, ezért a falu gazdag földbirtokosa börtönbe vetteti, a faluból való elköltözése után is zaklatásnak van kitéve.

Hősünk hetedikes gimnazista korában a magyar népköltészetről írt értekezésével hívja fel magára a figyelmet — elsősorban témabeli jártas-